

ANTISEMITISME

VOOROORDELEN
UITSLUITINGEN
PROJECTIES

EN WAT WIJ
DAARTEGEN
KUNNEN DOEN

Evangelische Kirche
in Deutschland

*Verenigde Protestantse
Kerk in België*

VOORWOORD VAN DE 'WERKGROEP JODENDOM' BIJ DE VERTALING

Tijdens de Belgisch-Duitse Conventie 2019 hebben enkele leden van onze Werkgroep het bureau van de EKD bezocht in Brussel en daar deze brochure gevonden. We waren onder de indruk van de kwaliteit en nauwkeurigheid van deze brochure en danken de EKD voor de toelating om deze te vertalen en om deze ook in de VPKB te verspreiden. Het is de tekst van deze brochure die u op de onderstaande pagina's zult vinden, aangevuld met de definitie van antisemitisme van de IHRA (pagina's 21-23) die ons een

interessante aanvulling leek. Ook hebben we de specifieke statistische informatie in de brochure zoveel mogelijk omgezet naar de Belgische context en geactualiseerd in de vorm van voetnoten.

Gemaakt in Brussel in oktober 2020,

gepresenteerd aan de Verenigde
Protestantse Kerk in België (VPKB)
tijdens haar synode in november
2020

en van harte onderschreven door
haar synodevoorzitter,
ds. Steven H. Fuite.

VOORWOORD

BIJ DE DUITSE UITGAVE

Het thema ‘antisemitisme’ is actueel – opnieuw, of nog altijd. Helaas. In de afgelopen jaren werden de discussies rond de besnijdenis en de protesten tegen de Gaza-oorlog van 2014 vergezeld van anti-Joodse gevoelens en uitspraken. Deze spelen vaak een rol bij het beoordelen van de politiek van de staat Israël en bepalen de houding van veel asielzoekers die naar Duitsland¹ komen. De verschijningsvormen van het antisemitisme zijn gewijzigd:

¹ In deze verklaring gaat het over Duitsland, maar dit geldt ook voor België.

klassieke vormen van Jodenhaat komen minder vaak voor, maar antisemitische vooroordelen zijn nog altijd wijd verbreid, in de vorm van een relativerende houding ten opzichte van de nazipraktijken of een “antizionistische” hetze. Joden maken zich zorgen om hun veiligheid, vanwege hun ervaringen met anti-Joodse gedragingen in het dagelijks leven. Doelbewuste aanslagen tegen Joodse winkels, instellingen en personen hebben in Frankrijk en Denemarken een discussie doen ontstaan rond de vraag of men moet “blijven of weggaan”. De sociale media zijn verspreidingsmiddelen geworden van haatboodschappen en antisemitische hetze. Dat maakt duidelijk hoe het onverminderd nodig

is om Jodenhaat en antisemitisme tegen te gaan.

Deze brochure is bestemd voor kerken en geïnteresseerden die door de bovengenoemde ontwikkelingen ongerust en onzeker geworden zijn. Zij wil op elementaire wijze de verschijningsvormen, achtergronden en oorzaken van het antisemitisme toelichten. Zij neemt ook een standpunt in, uit historische verantwoordelijkheid voor het eeuwenlang kerkelijk falen, maar ook uit theologische overtuiging. Christelijk geloof en Jodenhaat sluiten elkaar uit. Tenslotte wil deze brochure praktische tips geven voor het omgaan met antisemitisme en

Jodenhaat. Oppositie tegen Jodenhaat is geen zaak van enkelingen, maar de verantwoordelijkheid van alle christenen.

Deze brochure wordt uitgegeven onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Evangelische Kirche in Deutschland (EKD), de Union Evangelischer Kirchen in der EKD (UEK) en de Vereinigte Evangelisch-Lutherische

Kirche in Deutschland (VELKD). De tekst die voor u ligt, werd opgesteld door de Duitse gemeenschappelijke commissie 'Kirche und Judentum' in september 2017. Hartelijk dank aan de leden daarvan.

Wij hopen dat dit boekje een brede verspreiding zal kennen en duidelijk opgemerkt zal worden, maar vooral dat het lange tijd bruikbaar zal zijn in de strijd tegen alle vormen van Jodenhaat en antisemitisme.

Hannover, september 2017

Bisschop Dr Heinrich Bedford-Strohm, Voorzitter van de Raad van de EKD

Kerkvoorzitter Christian Schad, Voorzitter Presidium UEK

Bisschop Gerhard Ulrich, Voorzittend bisschop van de VELKD

ANTISEMITISME VANDAAG

Antisemitisme kent vele gezichten. Het komt aan het licht in gewelddadige aanvallen op Joden, in de schending van Joodse graven, in de doelbewuste beschadiging van Joodse bezittingen. Maar ook het ontkennen van de misdaden tegen Joden gepleegd in de tijd van het nationaalsocialisme, het relativeren ervan door misplaatste vergelijkingen en het omkeren van de rollen van daders en slachtoffers zijn gevaarlijke verschijningsvormen van antisemitisme. Wijdverbreid zijn ook complottheorieën over Joden, en haatpropaganda tegen de staat

Israël. Op schoolpleinen kun je niet zelden “Jood” als scheldwoord horen. In Duitsland worden gemiddeld drie antisemitisch gemotiveerde misdrijven per dag gepleegd. Het werkelijke aantal ligt vermoedelijk veel hoger. Joodse personen die in de publieke belangstelling staan, worden op het internet tot mikpunt van bedreigingen en antisemitische lastercampagnes. Joodse instellingen, kinderdagverblijven en scholen kunnen slechts functioneren met speciale politiebescherming. Uit een enquête uit 2015 is gebleken dat uit angst voor aanvallen 63% van de ondervraagde Joden in het openbaar geen keppeltje of ander Joods symbool dragen. Een antisemitische houding treft men niet enkel in

extremistische kringen aan. In enquêtes wijst slechts 11 procent van de Duitsers antisemitische uitingen zonder voorbehoud af.²

² Uit het laatst beschikbare jaarrapport op <http://www.antisemitisme.be/wp-content/uploads/2019/04/Verslag-2018.pdf> :

“Tussen 1 januari en 31 december 2018 werden er 92 antisemitische incidenten in België vastgesteld: 57 meer dan in 2017 (35). Het aantal incidenten in 2018 staat zodoende boven het jaarlijkse gemiddelde van de laatste 10 jaar (73). Dit hoge aantal incidenten is des te meer zorgbarend omdat, in tegenstelling tot recordjaren tijdens dewelke incidenten een gevolg waren van het Israëlisch-Palestijns conflict, 2018 niet gebrandmerkt werd door dergelijke gebeurtenissen.”

Antisemitisme kan men beschouwen als een bijzondere vorm van 'groepsgerelateerde misantropie'³. Het is doorgaans verbonden met een racistische grondhouding en wordt gevoed uit meerdere bronnen. Tradities in christendom en islam die vijandig staan tegenover Joden spelen evenzeer een rol als de behoefte aan eenvoudige verklaringsmodellen voor de complexe problemen in de moderne wereld. In alle varianten kom je de bewering "Het is de schuld van de Joden" tegen. Antisemitisme wordt uitvergroet tot wereldbeeld. Daarom

³ Maatschappelijk pessimisme, gevoed door wantrouwen ten opzichte van een bepaalde groep.

mag de confrontatie met het antisemitisme zich niet beperken tot het bezig zijn met het nationaalsocialisme en het gedenken van de slachtoffers van de Sjoa.

WIJ VERZETTEN ONS TEGEN ANTISEMITISCHE UITSPRAKEN ALS:

- Het moet eens gedaan zijn met de herinnering aan de Duitse schuld. ⁴
- De Joden hebben te veel invloed.
- De Joden zijn allemaal rijk.
- De Joden beheersen de internationale financiële markten.
- De Joden zijn arrogant. Ze menen dat ze beter zijn dan anderen.

⁴ Of in België: de Belgische collaborateurs.

- De Joden hebben een wraakzuchtige God.
- De Joden in Israël doen hetzelfde met de Palestijnen als destijds de Nazi's...
- Ik heb niets tegen Joden, maar je moet toch mogen zeggen dat...

**Antisemitisme is een
werkelijkheid in de
samenleving,
en ook in de kerken**

VOOROORDELEN

Vooroordelen zijn (negatieve) ideeën ten opzichte van een andere groep of personen die tot deze groep gerekend worden. Ze berusten op beweringen en toeschrijvingen die niet meer in twijfel getrokken of door feiten ondersteund worden. Mensen worden daarbij ingedeeld in groepen. Het recht op individualiteit en keuzevrijheid wordt hun ontzegd. Vooroordelen zijn zelfs nog werkzaam als ze al als leugen onmaskerd zijn. Het antisemitisme

grijpt terug op oude vooroordelen tegen 'de Joden' en actualiseert ze. Van vooroordelen is niemand volledig vrij. Om ze op het spoor te komen, moeten onze eigen waardeoordelen kritisch ondervraagd worden: zijn ze redelijk gemotiveerd? Zijn ze terecht? Laten ze ruimte open voor mogelijke andere zienswijzen? Zijn ze gebaseerd op de fundamentele waarde van medemenselijkheid?

WAT HELPT TEGEN VOOROORDELEN:

- **Kennis overdragen:** uitleggen hoe vooroordelen functioneren.
- **Onderscheiden:** navragen wie er concreet wordt bedoeld wanneer iemand het heeft over "de Joden".
- **Motieven onderzoeken:** wie zich negatief uitlaat over "de Joden", probeert doorgaans zichzelf belangrijker te maken, als behorend tot een zogenaamd superieure groep.
- **Leren kennen:** het ontmoeten van Joden en het zoeken van objectieve informatie.

ANTISEMITISME IS UITSLUITING

Individuele personen worden op grond van stereotypering eerst gestigmatiseerd en dan uit de samenleving verbannen. De uitsluiting van de Joden leidde in de Europese geschiedenis van laster via systematische benadeling naar een volledig ontnemen van rechten. Het dieptepunt was de moorddadige poging van de nazistaat om de Joden

uiteindelijk uit de menselijke samenleving uit te sluiten en te vernietigen.

WAT HELPT TEGEN UITSLUITING:

- **Sensibilisering:** verborgen antisemitisme moet ontmaskerd en gethematiseerd worden.
- **Aan het licht brengen:** uitsluiting moet herkend en tegengehouden worden. In plaats van te zwijgen is er een duidelijke stellingname nodig – in

het gezin, op school, op het dagelijks werk en in de kerk.

- **Tussenbeide komen:** mensen die door anderen uitgesloten worden, verdienen bijzondere bescherming. Tegelijkertijd is het nodig om het gesprek met andersdenkenden te zoeken en niet te laten afbreken.
- **Het rechtsbewustzijn versterken:** de individuele rechten die verankerd zijn in de verklaring van de rechten van de mens en in de grondwet, moeten door onderwijs en vorming worden overgedragen en in de openbaarheid actief verdedigd.

GEVAARLIJKE PROJECTIES

FINANCIEEL-ECONOMISCHE SECTOR

Antisemitisme creëert een fictief beeld van 'de Joden' en gebruikt dat om de wereld te verklaren. Ingewikkelde maatschappelijke verbanden worden gereduceerd tot een sterk vereenvoudigd schema van goed en kwaad. Dit soort 'wereldbeschouwing' onderscheidt het antisemitisme van andere vormen van groepsgerelateerde misantropie.

In de Middeleeuwen werden Joden uitgesloten uit de gilden en uit het openbare leven. Grondbezit werd hun geweigerd. Dit had tot gevolg dat veel Joden zich toelegden op de financieel-economische sector, waardoor Joden ongenueanceerd voor woekeraars en bedriegers uitgescholden werden. Hieruit ontstond binnen het kader van de industriële samenleving het stereotype van de 'Joodse kapitalist'. Het denkbeeld dat de Joden een geheim genootschap zijn die met hun geld en invloed het wereldgebeuren bepalen, kan hieraan verbonden worden.

Antisemitische ideeën functioneren onafhankelijk van de aan- of

afwezigheid van Joden in de concrete levenssituatie. Waar er geen mogelijkheden zijn om hen te ontmoeten, ontstaan er juist gemakkelijker projecties en hebben zij een sterke impact.

CONFLICT MIDDEN-OOSTEN

De vanouds bekende antisemitische stereotypen en vooroordelen duiken vooral weer op in verband met de staat Israël en het conflict in het Midden-Oosten.

De beelden die in het politieke debat worden gebruikt, zijn bewust gericht op de gevoelens van het publiek. De sterkere wordt intuïtief waargenomen als de 'boosdoener'.

Heel vaak worden in oproepen tot solidariteit met de Palestijnen kinderen als slachtoffers afgebeeld. Naar herkomst, echtheid en intentie van de gebruikte beelden wordt zelden kritisch gevraagd. Ze circuleren in grote aantallen in de sociale media. Borden met het opschrift 'Israël kindermoordenaars', die bij anti-Israëlische demonstraties vaak te zien zijn, en soortgelijke kreten in dagbladen en pamfletten, knopen onbewust of doelgericht aan bij legenden uit vroegere eeuwen. Reeds in de Middeleeuwen insinueerde men dat de Joden rituele kindermoorden en kannibalisme pleegden.

In het klassieke antisemitisme golden de Joden als 'aanstichters van de wereldbrand'. Tegenwoordig wordt de staat Israël verweten dat zij de wereldvrede bedreigt. Complottheorieën circuleren in groten getale op het internet. Het woord 'Joden' wordt daarbij vaak eenvoudig vervangen door 'Zionisten'.

Het is ook antisemitisch wanneer demonstraties in Duitsland (*of in andere landen, vert.*) tegen het beleid van de Israëlische regering doelbewust plaatsvinden voor een synagoge.

Hoewel openlijk anti-Joodse uitingen over het algemeen nog taboe zijn,

krijgt het antizionisme steeds meer bijval. Voor een deel geldt dit zelfs als bewijs voor een moedige en kritische houding, die zich geen 'morele muilkorf' van politieke correctheid laat opzetten.

Zoals bij alle andere landen mag ook de Israëlische regering vanzelfsprekend op zakelijke wijze bekritiseerd worden. Antisemitisch wordt de kritiek op het regeringsbeleid van Israël wanneer er met verschillende maatstaven gemeten wordt. Antisemitisch is zij ook, wanneer men de staat Israël het bestaansrecht ontzegt of de staat demoniseert. Antisemitisch is ook de gelijkstelling van Palestijnse vluchtelingenkampen met concentratiekampen.

Deze vergelijking bagatelliseert de systematisch geplande en industrieel uitgevoerde massamoord op Europese Joden. Zij heeft vaak tot doel om de confrontatie met de Sjoa en het opnemen van historische verantwoordelijkheid uit de weg te gaan.

Antisemitische clichés worden soms ook vermengd met de kritiek op het kapitalistische economische systeem en de globalisering. In dit verband wordt 'het zionisme' graag als economisch imperialistische en racistische ideologie weggezet.

Tegen de achtergrond van de immigratie uit Arabische en Noord-

Afrikaanse landen⁵ is bijzondere opmerkzaamheid vereist ten opzichte van de verspreiding van antisemitische commentaren en video's op het internet. De vaak eenzijdige berichtgeving door Arabische satellietzenders bepaalt met name de vijandige ingesteldheid ten opzichte van de staat Israël. Het Midden-Oostenconflict wordt voor jongeren tot projectiescherm voor hun eigen ervaringen van uitsluiting, racisme en uitzichtloosheid in de immigratiemaatschappij. De zorgen van velen voor verlies van de eigen identiteit door een te groot aantal buitenlanders en de angst

⁵ Deze situatie is vergelijkbaar in de Belgische maatschappij.

voor maatschappelijke nadelen, waren vroeger ook al een gevaarlijke voedingsbodem voor antisemitisme en het zoeken naar zondebokken.

WAT HELPT TEGEN GEVAARLIJKE PROJECTIES?

- **Onderwijs:** het is niet alleen nodig om kennis over te dragen, maar vooral de vaardigheid om een kritisch oordeel te vormen en een invoelend vermogen (van het hart) te ontwikkelen.
- **Persoonlijke ontmoetingen:** deze kunnen vooroordelen ontmaskeren. Vertelde levensverhalen nemen de hoorders uit de projecties mee terug naar de werkelijkheid.
- **Zelfbewustzijn:** een levenshouding die zich oriënteert op de door God geschonken vrijheid, heeft het niet nodig om identiteit en eigenwaarde

te ontlenen aan de degradatie en uitsluiting van anderen.

- **Netwerken:** een effectieve bestrijding van het antisemitisme in al zijn variaties vereist een nauwe samenwerking van veel vakkundige mensen in politiek en samenleving. De kerken kunnen en moeten daaraan een wezenlijke bijdrage leveren.

*Het Jodendom wordt
gekenmerkt door een
veelzijdige en rijke
cultuur. Joden zijn
geen homogene groep.
Zij verschillen, net als
alle andere mensen, in
hun politieke en
religieuze
overtuigingen.*

KERK EN JODENDOM

TUSSEN SCHULDIGE BETROKKENHEID EN EEN NIEUW BEGIN

Door de eeuwen heen zijn de leer en de praxis van de kerk hand in hand gegaan met Jodenhaat. De christelijke kerk heeft zichzelf lang beschouwd als de enige erfgenaam van de beloften die God ooit aan Israël gedaan had. Haar eigen identiteit kon zij slechts beschrijven door zich af te zetten tegen het Jodendom dat vasthield aan Gods verbond met Israël.

Een typerende uiting van de christelijke arrogantie is de weergave van 'Kerk' en 'Synagoge' zoals die in de Middeleeuwen wijdverbreid was. 'De Kerk' poseert als overwinnares met gekroond hoofd, in haar handen kruis en kelk. 'De Synagoge' staat daarbij in een nederige pose met een gebroken lans en een blinddoek om. Als blind en verstokt wordt het Jodendom hier voorgesteld, de christelijke religie als triomferend.

Zulke beelden hebben de ingesteldheid van christenen eeuwenlang bepaald. Ze legden de bodem waarop de vooroordelen en

hatelijke beschuldigingen tegen 'de Joden' konden gedijen. Zo werd onder andere beweerd dat de Joden bronnen vergiftigen en Godsmoordenaars zijn, dat zij christelijke kinderen slachten en hosties ontwijden. De gevolgen waren, dat Joden uit de maatschappij werden gezet en dat hun rechten werden afgenomen, dat ze werden verbannen uit de christelijke steden en te lijden hadden onder dodelijke pogroms.

Ook de nationaalsocialistische propaganda sloot zich aan bij de wijdverbreide anti-Joodse ideeën en gebruikte ze voor haar moorddadige doeleinden.

De schok om de massamoord op de Joden van Europa in de tijd van het nationaalsocialisme en de schaamte om het falen van de christelijke kerken in Duitsland vormden in het midden van de jaren zestig van de twintigste eeuw de aanleiding tot een proces van ommekeer en theologische heroriëntering in de verhouding van de kerk tot het jodendom.

WAAROM CHRISTENEN ANTISEMITISME AFWIJZEN

Vandaag belijdt de EKD⁶ helder en duidelijk: christelijk geloof en Jodenhaat sluiten elkaar uit.

De christelijke kerk is naar haar aard een gemeenschap die de grenzen van nationaliteit en cultuur overstijgt. In hun dienst aan de wereld laten christenen zich leiden door Bijbelse geboden die zij delen met de Joodse

traditie: barmhartigheid, naastenliefde, gastvrijheid, gerechtigheid en vrede. Samen met alle mensen van goede wil zetten zij zich ervoor in vreemdelingenhaat en racistische en antisemitische ideeën binnen en buiten de kerk te overwinnen.

Omdat anti-Joodse leerstellingen in de kerk bijna heel de geschiedenis door haat en vooroordelen ten opzichte van Joden hebben veroorzaakt, verspreid en versterkt, dragen christenen een bijzondere verantwoordelijkheid om het antisemitisme te overwinnen.

⁶ en de VPKB met haar

**Joden en christenen maken zich
samen sterk voor menselijke
waardigheid, vrede en gerechtigheid.
Zij wijzen racisme en antisemitisme af.
Antisemitisme is Godslastering.**

ANTI-JOODSE CLICHÉS IN DE KERK TEGENGAAN

Een doordacht en zorgvuldig lezen van de Bijbelse teksten verhindert dat anti-Joodse vooroordelen zich vastzetten, die in het verleden zogenaamd uit de Bijbel werden afgeleid.

Enkele voorbeelden:

“Oudtestamentische wraak”

De onterecht als ‘wraakgebod’ bestempelde regel in de Bijbel “Oog om oog, tand om tand” (Exodus 21, 23-24), regelt in werkelijkheid schadevergoedingen, zoals de moderne rechtspraak ze ook kent. Volgens de traditionele uitleg moet daarmee escalatie van geweld juist verhindert worden. Een uitnodiging tot vergelding voor geleden onrecht staat noch in het Oude, noch in het Nieuwe Testament. Het is dan ook niet passend als in de berichtgeving in de media over militaire acties in

het Midden-Oosten telkens weer naar bovenstaande Bijbeltekst wordt verwezen.

“De Farizeeërs zijn hypocriet”

Hypocriet gedrag wordt tot op de dag van vandaag als ‘farizeïsch’ aangeduid. Losse uitspraken in het Evangelie worden hierbij op ontoelaatbare wijze veralgemeniseerd. Juist de aanhangers van het farizeïsche Jodendom, waar Jezus verwant mee was, spanden zich in om God door hun levenswijze met toewijding te dienen. In het rabbijnse Jodendom staan de Farizeeërs hoog in aanzien. Het cliché van een starre

farizeïsche ‘wetsvroomheid’ maakt een karikatuur van het Joodse streven om naar de geboden te leven. Het vasthouden aan de bijzondere roeping van het Joodse volk wordt vaak misverstaan en als teken van arrogantie gezien.

“De Joden hebben Jezus vermoord”

De verhalen over het lijden van Jezus werden in de loop van de kerkgeschiedenis bijzonder vaak misbruikt om antisemitische ideeën en daden te rechtvaardigen.

Judas, die Jezus aan zijn vervolgers heeft uitgeleverd, werd apart gezet van de kring van de leerlingen van

Jezus die vanzelfsprekend allen Joden waren, en werd tot prototype van “de Jood” bestempeld. Reeds bij kerkvader Augustinus (354-430) staat te lezen: “Judas vertegenwoordigt die Joden die de vijanden van Christus waren, die zowel toen Christus haatten, als vandaag nog als erfgenamen van boosaardigheid doorgaan Hem te haten.”⁷ Eeuwenlang werd aan Joden de schuld gegeven voor de dood van Jezus, tot de beschuldiging van ‘Godsmoord’ toe. De Evangelieën vertellen weliswaar van het meewerken van de hogepriesters en een Joodse volksmenigte aan de

⁷ Commentaar op Psalm 109 (LXX 108).

terechtstelling van Jezus (“Kruisig Hem!”), terwijl er uit historisch oogpunt geen twijfel over bestaat dat de Romeinse gouverneur Pilatus de kruisiging van Jezus heeft bevolen, en dat zijn soldaten deze hebben uitgevoerd.

Aanklachten tegen Joden in het Nieuwe Testament (bijv. 1 Thess. 2,15) staan in de traditie van het profetische rechtsgeding. Zij horen thuis in een tijd waarin ‘het christendom’ nog niet als een afzonderlijke grootheid tegenover ‘het jodendom’ stond. Zij klagen het eigen volk aan en roepen het op zich te bekeren. In de geschiedenis van het christendom werden ze na de scheiding van

Kerk en Jodendom echter gebruikt om Jodenhaat en antisemitisme 'Bijbels' te onderbouwen. Het Nieuwe Testament betuigt daarentegen, dat Jezus' dood en opstanding zijn geschied tot verzoening van de schuld van alle mensen (1 Joh. 2,2; Kol. 1,20, onder andere). Een bekend passielied luidt dan ook als volgt:

*Zeg mij, waarom men U aldus
gehoond heeft,
U dus, mijn vorst, gescepterd en
gekroond heeft!
Om voor mijn schuld verzoening
te verwerven
moest Gij dús sterven?*⁸

“Het Oude Testament is achterhaald”

Het heeft niet ontbroken aan pogingen om het Nieuwe tegen het Oude Testament uit te spelen, om daarmee de vermeende superioriteit van de christelijke

religie ten opzichte van de joodse te onderbouwen. Deze devaluatie van de 'Joodse Bijbel' heeft bijgedragen tot een vertekend beeld van het Jodendom. Volgens de huidige overtuiging kan geen sprake zijn van een vervanging van het 'oude verbond' door het 'nieuwe verbond' in Christus. De Evangelische Kirche in Hessen en Nassau formuleert het in haar grondbeginselen als belijdenis: “Uit blindheid en schuld geroepen tot bekering, belijdt de Kerk opnieuw de blijvende verkiezing van de Joden en Gods verbond met hen.”

⁸ Johann Hermann, vert. Jacqueline van der Waals, Liedboek voor de Kerken 1973: Gezang 181

De Evangelische Kirche in Deutschland en haar lidkerken hebben in verscheidene studies en synodale uitspraken het anti-judaïsme in kerk en theologie onderzocht, en zijn wegen ingeslagen van bekering en vernieuwing. Bij de 500^e viering van de Hervorming (in 2017) heeft de EKD ook opnieuw kritisch stelling genomen tegen de anti-Joodse geschriften van Maarten Luther.⁹

⁹ In België gebeurde dit op 1 december 2016 in de Grote Synagoge te Brussel.

WAT CHRISTENEN MET JODEN VERBINDT

Jezus, die christenen belijden als de Zoon van God, was een Jood. Hij leefde in de Joodse traditie en heeft zich nooit van zijn volk gedistantieerd. Hij kende de Heilige Schriften van het Jodendom en legde die uit zoals Joodse leraars dat doen. Christenen zijn, doordat zij Jezus als de Christus belijden, op een manier met het jodendom verbonden die fundamenteel anders is dan hun verhouding tot alle andere religies.

“Beiden belijden wij God als de schepper van hemel en aarde, en weten wij dat wij in deze wereld dagelijks leven als mensen die door middel van de Aäronitische zegen door dezelfde God apart zijn gezet. Wij belijden dezelfde hoop op een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, en wij belijden de kracht van deze messiaanse hoop voor het getuigenis en het handelen van christenen en joden voor gerechtigheid en vrede in de wereld.” (*Synodebesluit tot de vernieuwing van de verhouding tussen christenen en joden, Evangelische Kirche im Rheinland, 1980*)

Als christenen het ‘Onze Vader’ bidden, zoals Jezus dat volgens de overlevering met zijn leerlingen heeft gedaan, staan zij in betrekking tot dezelfde God die zich allereerst aan het volk Israël geopenbaard heeft.

Als christenen hun Bijbel lezen, ontmoeten zij in het Oude Testament ook de Heilige Schrift van de Joden. De vertellingen over de schepping, over Abraham en Sara, Mozes, David, de profeten, Job... Al deze geschriften deelt het christendom met het jodendom. Maar ook het Nieuwe Testament is uitsluitend te begrijpen in de

context van het toenmalige jodendom.

De christelijke godsdienst heeft vele overeenkomsten met de eredienst in de synagoge. Christenen bidden sinds de eerste eeuw de psalmen van Israël! Zij zingen in het Hebreeuws “Halleluja”, “Hosanna” en “Amen”! Met de priesterlijke zegen, die ook in de synagoge wordt uitgesproken, besluiten zij iedere zondag de dienst:

*De HEER zegene u en behoede u.
De HEER doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.*

*De HEER verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
(Numeri 6,24-26 – NBG51)*

Christenen belijden vandaag de dag dat in hun verbondenheid met het Joodse volk Gods belofte aan Abraham in vervulling gaat:

*Ik zal u zegenen...
en u zult tot een zegen zijn.
Ik zal zegenen wie u zegenen,
en vervloeken wie u vervloeken.
En in u zullen alle geslachten op aarde gezegend worden.
(Genesis 12,1-3 – NBG51)*

We sluiten deze brochure af met de **IHRA-verklaring**, die wereldwijd aanvaard wordt.¹⁰

Antisemitisme is een bepaalde perceptie van Joden die tot uiting kan komen als een gevoel van haat jegens Joden. Retorische en fysieke uitingen van antisemitisme zijn gericht tegen Joodse of niet-Joodse personen en/of hun eigendom en tegen instellingen en religieuze voorzieningen van de Joodse gemeenschap.

Antisemitisme is het geven van een bepaald beeld van de Joden dat het gevolg is van de haat tegen de Joden

De IHRA kan de volgende voorbeelden hanteren als leidraad bij haar werkzaamheden:

- Mondelinge en fysieke uitingen van antisemitisme worden gericht tegen Joden of niet-Joodse personen en/of hun bezittingen, tegen instellingen van de Joodse gemeenschap en tegen Joodse religieuze voorzieningen.

¹⁰ De International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) brengt regeringen en deskundigen samen om overal ter wereld steun te bieden aan educatieve projecten, herdenkingsactiviteiten en onderzoek in verband met de Holocaust, om deze te bevorderen en op de agenda te zetten. De verbintenissen van de Verklaring van Stockholm van 2000 vormen de leidraad voor het werk van de organisatie. Ondertussen werd op 26 mei 2016 de niet-bindende werkdefinitie van antisemitisme goedgekeurd door 35 landen die lid zijn van de International Holocaust Remembrance Alliance (verslag 2019); de originele tekst vindt men op <http://www.holocaustremembrance.com/working-definition-antisemitism>

Er is bijvoorbeeld sprake van een uiting van antisemitisme wanneer de Staat Israël, opgevat als een Joods collectief gegeven, in het vizier wordt genomen. Let wel: een kritische houding tegenover Israël die vergelijkbaar is met de kritiek die wordt geuit tegen gelijk welke andere staat, is niet als antisemitisch te bestempelen. Bij antisemitisme worden Joden er regelmatig van beschuldigd een complot tegen de mensheid te smeden. Antisemitisme wordt vaak gebruikt om te verklaren “waarom er van alles misloopt” en Joden hiervan de schuld te geven. Dit gebeurt mondeling, schriftelijk, in visuele vorm en in daden, en gaat gepaard met sinistere stereotypen en negatieve persoonlijkheidskenmerken.

De gedaante die antisemitisme tegenwoordig aanneemt in de openbare ruimte, in de media, op scholen, op het werk en in religieuze context kan algemeen beschouwd neerkomen op – maar is niet beperkt tot – de volgende voorbeelden:

- Oproepen tot, bijdragen aan of het rechtvaardigen van het doden van of schade toebrengen aan Joden in naam van een radicale ideologie of een extremistische opvatting van religie.
- Leugenachtige, ontmenselijkende, demoniserende of stereotiepe opmerkingen maken over Joden als zodanig of over de macht van de Joden als collectief geheel. Hierbij gaat het onder meer – maar niet uitsluitend – over de mythe van een wereldwijde Joodse samenzwering of de mythe dat Joden de media, de economie, regeringen of andere maatschappelijke instellingen controleren.
- Joden als volk ervan beschuldigen verantwoordelijk te zijn voor reële of ingebeelde vergripen die zijn gepleegd door één enkel Joods individu of één enkele Joodse groep, of zelfs voor daden die zijn gepleegd door niet-Joden.
- Ontkenning van het feit, de omvang, de mechanismen (bv. de gaskamers) of de doelmatigheid van de genocide op het Joodse volk door het nationaalsocialistische Duitsland en zijn aanhangers en medeplichtigen tijdens de Tweede Wereldoorlog (de Holocaust).

- De Joden als volk of Israël als staat ervan beschuldigen de Holocaust te hebben verzonnen of te overdrijven.
- Joodse burgers ervan beschuldigen zich loyaler op te stellen ten aanzien van Israël of de vermeende prioriteiten van de Joden wereldwijd, dan ten aanzien van de belangen van hun eigen natie.
- Het Joodse volk het recht op zelfbeschikking ontzeggen, bv. door te beweren dat het bestaan van de Staat Israël is ingegeven door racistische overwegingen.
- Met twee maten meten, in die zin dat van de Staat Israël een bepaald gedrag wordt geëist dat niet van andere democratische naties wordt verwacht of verlangd.
- De symbolen en de beeldtaal gebruiken die bij het klassieke antisemitisme horen (bv. de bewering dat Jezus werd vermoord door de Joden of het bloedsprookje) om Israël of de Israëli's te typeren.
- Het huidige beleid van Israël vergelijken met het beleid van de nazi's.
- De Joden collectief verantwoordelijk stellen voor de daden van de Staat Israël.

Antisemitische daden vormen een misdaad wanneer dit zo wordt gedefinieerd in de wet. Zo is de ontkenning van de Holocaust of de verspreiding van antisemitisch materiaal strafbaar in bepaalde landen.

Misdaden zijn antisemitisch wanneer het doelwit van de aanvallen, of het nu om mensen of eigendommen zoals gebouwen, scholen, plaatsen voor het vieren van de eredienst en begraafplaatsen gaat, worden geselecteerd omdat zij Joods zijn of verband houden met Joden, of als zodanig worden gepercipieerd.

Er is sprake van **antisemitische discriminatie** wanneer Joden kansen of diensten wordt ontzegd die wel beschikbaar zijn voor anderen. Antisemitische discriminatie is in de meeste landen illegaal.

*Brochure van de Evangelische Kirche in
Deutschland (EKD) uitgegeven in
september 2017*

*Bron (dd. 1 oktober 2020):
https://www.ekd.de/ekd_de/ds_doc/2017_Antisemitismus_WEB.pdf*

*Vertaald, aangevuld en aangepast
aan de Belgische context in oktober 2020
door de Werkgroep Betrekkingen met het
Jodendom van de Verenigde Protestantse
Kerk in België (VPKB)*

*Nederlandse vertaling: Ds. Gert-Jan Kroon
Franse vertaling: Mevr. Joëlle Maystadt
Met hartelijke dank aan onze correctors!*

**Verenigde
Protestantse
Kerk in België**

**Werkgroep Betrekkingen met
het Jodendom**

Verenigde Protestantse Kerk in
België, coördinatie bezinning en
dialoog

<https://nl.protestant.link/werkgroep-jodendom/>